

Οἱ Κοινές Εὐχές στὸν Ἅγιο Ἰουστῖνο τὸν Φιλόσοφο

Παν. Δ. Παπαδημητρίου, PhD

α' ἔκδοσις, 31/7/2026

«Τό γάρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς Ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλά καί τοῖς εἰς τόν Λαόν συντελοῦσιν»
Ἁγ. Ἰωάννης Χρυσόστομος (+407)

Ὁ Ἅγιος Ἰουστῖνος ὁ Φιλόσοφος καί ἀπολογητής καί μάρτυρας ἔζησε τό 100-165 μ.Χ.. Στὰ συγγράμματά του μᾶς ἔχει ἀφήσει μερικές μαρτυρίες τῆς πρωτοχριστιανικῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, τίς ὁποῖες σύγχρονοι Ὀρθόδοξοι τῆς **δυτικῆς** λειτουργιολογικῆς γραμμῆς¹ ἔχουν παρερμηνεύσει ὡς τάχα μαρτυρίες εἰς ἐπήκοον τῶν **Ἱερατικῶν Εὐχῶν** ἐν γένει.

Σημειωθήτω ὅτι ὁ **Ἅγιος Ἰουστῖνος δὲν συνέταξε λειτουργικὴ διάταξη**, οὔτε λεπτομερές Εὐχολόγιον, ἀλλὰ τὸ κείμενό του ἔχει ἀπολογητικὸ χαρακτήρα πρὸς αὐτοὺς ποὺ δίωκαν, κατεδίκαζαν ἀδίκως καὶ ὑπέβαλαν τοὺς Χριστιανοὺς σὲ χίλια δυὸ ἀκατονόμαστα **Μαρτύρια**. Ἀπευθύνεται πρὸς τὴ ρωμαϊκὴ ἐξουσία καὶ περιγράφει συνοπτικῶς τὴ λατρεία τῶν Χριστιανῶν, γιὰ νὰ ἀποκρού-

¹ Herbert Thurston, “Amen”, The Catholic Encyclopedia, vol. 1, **1907**, “It is now commonly admitted [*sic*] that in the primitive liturgies the words of the Canon were spoken aloud so as to be heard by the people”, σ. 408.

Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ μέχρι τῆ Β' Βατικανῆς Σύνοδο (1962-1965) εἶχαν ἐπίσης «ἐπισήμως» μυστικὲς Ἱερατικὲς Εὐχές, μάλιστα ἡ Ἁγία Ἀναφορά καλοῦνταν ἀπ' αἰώνων **Secreta, τὰ Μυστικά**, βλ. Gulielmo Durando, Rationale Divinorum Officiorum, Neapoli 1859, σ. 238 (§4.35.3). **στὶς 4 Μαΐου 1967** ἐπετράπη ἐπισήμως στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ἡ ἀκουστὴ ἀπαγγελία τοῦ Ρωμαϊκοῦ «Κανόνος» (δηλ. τῆς δικῆς τοῦ Ἁγίας Ἀναφορᾶς, καὶ ἄρα ἐπετράπη καὶ ὁ ἔκφωνος Καθαγιασμός) - τοὺς ὁποῖους νεωτερισμοὺς ἀντέγραψαν σταθερῶς, σιγά-σιγά καὶ οἱ δικοὶ μας Λειτουργικοὶ τάχα Ἀναγεννητές, **ιδίως στὶς ταλαίπωρες ἡμέρες μας** - μετὰ τὴν ὁδηγία «Tres Abhinc Annos», ἀπὸ τὸ Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia (Council for the Implementation of the Constitution on the Sacred Liturgy, Συμβούλιον ἐφαρμογῆς τῆς διατάξεως τῆς θείας λατρείας), μετὰ γραμματέα τὸν Annibale **Bugnini** (1912-1982). Τὸ Συμβούλιο αὐτὸ ἦταν ὑπεύθυνο γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου στὴν πράξη: «In Masses celebrated with a congregation, even when not concelebrated, the celebrant may say the Canon aloud», δηλ. «σὲ Λειτουργίες ποὺ τελοῦνται μετὰ ἐκκλησίασμα, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει συλλειτουργία, ὁ ἱερέας μπορεῖ νὰ ἀπαγγεῖλει τὸν Κανόνα [τὴν Ἁγία Ἀναφορά, καὶ τὸν Καθαγιασμό ἐννοεῖται] δυνατὰ».

σει τις ἀνήκουστες συκοφαντίες ἐναντίον τους.² Ἡ περιγραφή του εἶναι ἄρα ἀπολογητική, ὄχι τελετουργική.

Ὁ Γ. Ν. Φίλιας ἀναφέρει ὅτι «ἡ σημαντικότερη μαρτυρία περὶ τοῦ τρόπου ἀναγνώσεως τῶν Εὐχῶν τῆς Θείας Εὐχαριστίας, προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἰουστίνου, τὸν φιλόσοφο καὶ μάρτυρα (+165), τόσο στὴν Α' Ἀπολογία του ὅσο καὶ στὸ Διάλογος πρὸς Τρύφωνα...»³

Γράφει ὁ Ἅγ. Ἰουστίνος στὴν Α' Ἀπολογία του §65, 1: «Ἡμεῖς δὲ μετὰ τὸ οὕτως λούσαι τὸν πεπεισμένον καὶ συγκατατεθειμένον ἐπὶ τοὺς λεγομένους ἀδελφούς ἄγομεν, ἐνθα συνηγμένοι εἰσὶ, κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι ὑπὲρ τε ἑαυτῶν καὶ τοῦ φωτισθέντος καὶ ἄλλων πανταχοῦ πάντων εὐτόνως, ὅπως καταξιωθῶμεν τὰ ἀληθῆ μαθόντες καὶ δι' ἔργων ἀγαθοὶ πολιτευταὶ καὶ φύλακες τῶν ἐντεταλμένων εὐρεθῆναι, ὅπως τὴν αἰώνιον σωτηρίαν σωθῶμεν».⁴

Ὁ Γ. Ν. Φίλιας, ἐρμηνεύει καὶ συμπεραίνει (στό «κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι») ὅτι: «ἀναπέμπονται εὐχὲς ἀπὸ ὅλους (κοινὲς εὐχὲς), ἐπομένως εὐχὲς ἑκφωνες».⁵

Τίθενται τὰ ἐρωτήματα στό §65, 1: Τί κοινὲς Εὐχὲς ἐννοεῖ ὁ Ἅγιος Ἰουστίνος; Καί, μαρτυρεῖ ὁ Ἅγιος Ἰουστίνος ἀνάγνωσις Ἱερατικῶν Εὐχῶν εἰς ἐπήκοον τοῦ Λαοῦ;

Τό «κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι» σημαίνει ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοί, Ἱερεῖς καὶ Πιστοὶ προσεύχονται ἀπὸ κοινοῦ, μαζί.

Ὁ Ἅγιος Ἰουστίνος δὲν μᾶς λέει ὅτι οἱ «κοινὲς Εὐχὲς» ἦσαν οἱ Ἱερατικὲς Εὐχὲς, οὔτε ὅτι ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκει Ἱερατικὲς Εὐχὲς στὸν Λαό. Ὁ Ἅγιος Ἰουστίνος λέει: «ἡμεῖς... κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι» καὶ δὲν ἀναφέρει στὸ συγκεκριμένο σημεῖο οὔτε συγκεκριμένα τὸν Ἱερέα (Προεστῶτα) οὔτε ἀνάγνωσις Ἱερατικῆς Εὐχῆς ὑπ' αὐτοῦ. Τό «ἡμεῖς» ἀπευθύνεται σὲ ὅλη τὴν ἐκκλησιαστικὴ σύναξη, Κλήρον καὶ πιστὸν Λαόν.

Ἡ κοινὴ Προσευχὴ στὴν Λειτουργία, δὲν ταυτίζεται μὲ κοινὴ ὁμαδικὴ ἀπαγγελία τοῦ ἰδίου κειμένου, οὔτε ταυτίζεται μὲ ἀκουστὴ ἀνάγνωσις Ἱερατικῆς Εὐχῆς ἀπὸ τὸν Ἱερέα.

² Συκοφαντοῦσαν τοὺς Χριστιανούς ὅτι: «τρία ἡμῖν ἐπιφημίζουσιν ἐγκλήματα· ἀθεότητα, θυέστεια δεῖπνα, οἰδιποδείους μίξεις» κ.ἄ. [Ἀγίου Ἀθηναγόρου Ἀθηναίου Φιλοσόφου καὶ Ἀπολογητοῦ, *Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν*, PG 6, 896C].

³ Γ. Ν. Φίλιας, Ὁ τρόπος ἀναγνώσεως τῶν Εὐχῶν στὴ Λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκδ. Γρηγόρης, 1997, σ. 35.

⁴ [PG 6, 428. §65], [ΕΠΕ 77, 190. §65, 1].

⁵ Γ. Ν. Φίλιας, Ὁ τρόπος ἀναγνώσεως τῶν Εὐχῶν ..., ὁ.π., σ. 35.

Ὁ ὀρισμὸς τῆς Προσευχῆς εἶναι: «Προσευχὴ ἐστὶν ἀνάβασις νοῦ πρὸς Θεὸν ἢ αἴτησις τῶν προσηκόντων παρὰ Θεοῦ», Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός [PG 94, 1089C-D, κεφ. ΞΔ']. «Ἡ Προσευχὴ, ὁμιλία ἐστὶ νοῦ πρὸς Θεόν» (Εὐαγρίου/Νείλου), [PG 79, 1168C, κεφ. Γ'].⁶

Ἡ ἀκρόαση τῆς Προσευχῆς τοῦ ἄλλου γενικὰ δὲν εἶναι Προσευχή (ἀλλὰ καὶ τοῦ φωναχτῶς προσευχομένου ἐλέγχεται - ὄχι ἀπὸ ἐμᾶς - κατὰ πόσον εἶναι προσευχή καὶ πόσο ἐπίδειξη ἢ ὑποκρισία).⁷ Ἡ προσευχή, κοινὴ (στὴν Ἐκκλησία) ἢ ἰδιωτικὴ, παραμένει προσωπικὴ ἀνάβασις, στροφὴ καὶ ὁμιλία τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Τὸ «προσωπικὴ» δὲν σημαίνει ἀτομικιστικὴ, ἐπειδὴ ὁ προσευχόμενος προσεύχεται καὶ ὑπὲρ τῶν Ἱερέων, τῶν Ἱεροψαλτῶν, καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου. Στὴν κοινὴ προσευχή πολλοὶ προσεύχονται ὁμοῦ, ἀλλὰ ὁ κάθε ἓνας προσεύχεται πραγματικῶς, μυστικῶς, μὲ τὸν δικό του νοῦ.

Ἡ κοινὴ προσευχή τῆς Ἐκκλησίας δὲν καταργεῖ τὴν προσωπικὴ ἐνέργεια τοῦ πιστοῦ· ἀντιθέτως, προϋποθέτει ὅτι κάθε πιστὸς συμπροσεύχεται (δὲν συλλειτουργεῖ ὅπως λένε οἱ νεωτεριστές) μυστικῶς.

Φυσικὰ κάποιος μπορεῖ νὰ προσευχηθεῖ μυστικῶς ἂν ἔχει κάποιον δίπλα του νὰ προσεύχεται φωναχτά, ἀλλὰ ἡ δική του προσευχή δὲν θὰ ἔχει τόση δύναμη⁸ καὶ συγκέντρωση, ἐπειδὴ ἡ φωνὴ τοῦ ἄλλου τὸν ἀποσπάει, ἰδιαίτερα ὅταν τοῦ ἐπιβάλλεται ἐπὶ μακρὸν καὶ μεταφέροντας πυκνὰ νοήματα στὴν ἀκοή του, μέσῳ μικροφώνων/μεγαφώνων, καὶ καταλαμβάνει ἀναγκαστικῶς σημαντικὸ μέρος τῆς προσοχῆς του.⁹

Τὸ ἴδιο ἀποσπᾶται καὶ ἓνας Ἱερεὺς στὴν Λειτουργία ὅταν τὴν ὥρα τῆς ἀνάγνωσσης τῶν μυστικῶν Ἱερατικῶν τοῦ Εὐχῶν, ἀκούει ἄλλον Ἱερέα νὰ προσεύχεται φωναχτά¹⁰ (γιὰ αὐτὸ τὰ παλαιὰ Ἱερατικὰ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας καὶ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου εἶχαν μυστικῶς τοὺς Ἱερεῖς νὰ προσεύχονται στὸ Ἱερατικὸ Συλλεῖτουργο).¹¹ Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ ὁ Πιστὸς ἀποσπᾶται ἀπὸ

⁶ Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ εἰς ἐπήκοον ἀνάγνωσις τῶν μυστικῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν τῆς Λειτουργίας ἀπὸ ἐμπειρικῆς ἀπόψεως*, β' ἔκδοσις, 7/6/2026 (α' ἔκδ., 28/5/2026).

⁷ Ματθ. ζ' 5-6.

⁸ Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς, ἐξαρτᾶται πρωτίστως ἀπὸ τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ πόσο συνυπάρχει ἡ ἀρετὴ στὸν προσευχόμενο. Κατὰ πόσον εἶναι ἐργάτης τῆς ἀρετῆς, τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

⁹ Μὲ τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ (ὅταν εἶναι ταπεινὴ, κατανυκτικὴ, ἀνεπιτήδευτη, καὶ σύμφωνη μὲ τὴν Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας), μπορούμε εὐκόλα νὰ συγκεντρωθοῦμε στὴν προσευχή (ὅπως καὶ κάποιος μπορεῖ νὰ συγκεντρωθεῖ στὸ διάβασμα ἀκούγοντας ἡπία μουσική). Ὅταν ὅμως ἔχουμε κάποιον δίπλα μας νὰ μᾶς μιλάει καὶ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸ διάστημα, τότε εἶναι δύσκολο πρᾶγμα ἡ συγκέντρωση στὴν προσευχή (καὶ τὸ διάβασμα).

¹⁰ Πηγαίνετε στὶς βιβλιοθῆκες τῶν Σχολῶν. Κανεῖς δὲν διαβάζει δυνατὰ, διότι θὰ ἐμπόδιζε τοὺς ἄλλους νὰ μελετήσουν. Ἄν ἡ σιωπὴ εἶναι τόσο ἀναγκαία γιὰ τὴ συγκέντρωση στὴ μελέτη, πόσο περισσότερο εἶναι ἀναγκαία στὴν Προσευχή, ὅπου ὁ νοῦς πρέπει νὰ στραφεῖ τὸ κατὰ δύναμιν ἀπερίσπαστος πρὸς τὸν Θεό.

¹¹ Παν. Παπαδημητρίου, *Ἱερατικὸν Συλλεῖτουργον - σύγκρισις διατάξεων, Ἱερατικῶν, καὶ σχόλια*, 21/12/2022.

τὴν κατὰ διάνοιαν, μυστική Εὐχή του, ὅταν ὁ Ἱερεὺς λείει φωναχτὰ τὶς μυστικὲς Ἱερατικὲς Εὐχὲς του,¹² καὶ ἰδίως ὅταν, κάνοντας χρῆση καὶ κατάχρηση τῆς τεχνολογίας τῶν μικροφῶνων, τὶς μεταδίδει μεγαφωνικῶς σὲ ὅλον τὸν Ναόν.

Μία ἐκκλησιαστική σύναξη δύναται νὰ προσεύχεται, ὅταν ὁ **κάθε ἕνας προσεύχεται κατὰ διάνοιαν, ἀνταποκρινόμενος στὶς κοινὲς εὐχητικὲς (ἔκφωνες) προσφωνήσεις - δεήσεις, τόσο ὁ Λαὸς ὅσον καὶ πρωτίστως οἱ Ἱερεῖς.**

Ὁ Ἅγιος Ἰουστίνος δὲν μᾶς παρέχει ἄλλες λεπτομέρειες ἐν προκειμένῳ.

Ὅμως ἡ μεταγενέστερη καὶ σαφέστερα μαρτυρούμενη διάκριση μεταξὺ κοινῶν ἐκφώνων διὰ Προσφωνήσεως Εὐχῶν,¹³ καὶ μυστικῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν καὶ κατὰ διάνοιαν (μυστικῆς) συμ-προσευχῆς τοῦ Πιστοῦ Λαοῦ^{14, 15} (μὲ τὸ μυστικὸ Κύριε ἐλέησον ἢ τὶς δικές τους Εὐχὲς - ὁ Ψάλτης ἐκφώνως ὡς «ὁδηγὸς» τῶν Πιστῶν στὶς προσευχητικὲς ἀποκρίσεις στὴν κοινὴ Εὐχή τοῦ Διακόνου¹⁶), δείχνει τουλάχιστον ὅτι ἡ κοινὴ Προσευχή δὲν προϋποθέτει τὴν εἰς ἐπήκοον ἀνάγνω-ση τῶν μυστικῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν.¹⁷

¹² Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ εἰς ἐπήκοον ἀνάγνωσις τῶν μυστικῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν τῆς Λειτουργίας ἀπὸ ἐμπειρικῆς ἀπόψεως*, ὁ.π...

¹³ Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ Διάκονος τὸ «Δεηθῶμεν» τὸ λείει πρῶτα γιὰ τὸν Ἱερέα, καὶ φυσικὰ γιὰ τὸν Λαόν — «Τὸ γάρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς Ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν Λαόν συντελοῦσιν», Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, α' ἔκδοσις, 22/7/2024.

¹⁴ Παν. Παπαδημητρίου, *Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, οὔτε δεήθητι οὔτε δεήθητε (Μυστικὲς Εὐχὲς)*, γ' ἔκδοσις, 15/5/2026.

¹⁵ Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν*, 3/4/2022.

¹⁶ Ὁ Ψάλτης εἶναι τρόπον τινα ὁδηγὸς τῶν Πιστῶν στὶς προσευχητικὲς ἀποκρίσεις στὴν Εὐχή τοῦ Διακόνου. Καὶ γιὰ τοὺς ῥαθύμους εἶναι ἡ ὑπενθύμιση καὶ ἀναπλήρωσή τους στὴν κοινὴ Προσευχή, καὶ γιὰ τοὺς προσευχομέ-νους εἶναι ὁδηγὸς καὶ συμπροσευχόμενός τους. Γιὰ νὰ καρποφορήσει ὁ Πιστὸς στὴν Ἐκκλησίᾳ, πρέπει νὰ προσεύχεται καὶ αὐτὸς μυστικῶς, μέσα του, καὶ ὅχι νὰ ἐπαναπαύεται ὅτι ὁ Ψάλτης εἶναι τὸ στόμα του ἢ ὁ ...ἐκπρό-σωπός του. Γιὰ αὐτὸ πηγαίνουμε χρόνια στὴν Ἐκκλησίᾳ καὶ δὲν βλέπουμε σημαντικὴ πνευματικὴ πρόοδο. Βέβαια γιὰ νὰ ἔχει δύναμη ἡ προσευχή καὶ νὰ καρποφορεῖ, χρειάζεται νὰ συνυπάρχει καὶ ἡ ἀρετὴ (ἢ ἕνας κάποιος ἀγὼνας γιὰ τὴν ἀρετὴ, καὶ κυρίως μετάνοια γιὰ τὶς κακίες μας) στὸν πιστό.

¹⁷ Ἄλλωστε στὴν Ὁρθόδοξή Ἐκκλησίᾳ, στὴν Λειτουργία, δὲν προσευχόμαστε ἐπιδεικτικὰ καὶ φωναχτὰ, ἀλλὰ μυστικῶς καὶ κατ' ἰδίαν, χωρὶς ἐξωτερικὴ ἐπίδειξη (φωνῆς ἢ κινήσεως), καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζει ὁ διπλανός μας πότε καὶ πῶς προσευχόμαστε. Ὁ Κύριος μᾶς λέει: «Σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ», Ματθ. ζ' 5-6.

Ἡ διάκριση αὕτη ἀποτυπώνεται σαφέστερα σέ μεταγενέστερες λειτουργικές πηγές, μέ χαρακτηριστική τή διάταξη: «**Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τήν Εὐχήν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τήν Εὐχήν**».^{18, 19}

Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἁγίου Ἰουστίνου εἶναι συμβατή μέ τήν Παράδοση τῶν κοινῶν ἐκφώνων διὰ Προσφωνήσεως Εὐχῶν.

Τέλος, συνεχίζοντας στήν πρόταση τοῦ Ἁγίου Ἰουστίνου «**κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι ὑπέρ τε ἑαυτῶν καὶ τοῦ φωτισθέντος καὶ ἄλλων πανταχοῦ πάντων**», παρατηροῦμε ὅτι καὶ στήν σημερινή Ἀκολουθία τοῦ Βαπτίσματος, στίς **κοινές διὰ Προσφωνήσεως Εὐχές**, ὑπάρχει σημαντική θεματική ἀναλογία μέ τήν περιγραφή τοῦ Ἁγίου Ἰουστίνου:

- Ὑπὲρ τῆς ἁνωθεν εἰρήνης, καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
- Ὑπὲρ τοῦ ἄξιον γενέσθαι τῆς ἀφάρτου Βασιλείας τὸν ἐν αὐτῷ βαπτιζόμενον, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
- Ὑπὲρ τοῦ νῦν προσερχομένου τῷ ἁγίῳ Φωτίσματι καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
- Ὑπὲρ τοῦ ἀναδειχθῆναι αὐτὸν υἱὸν φωτὸς καὶ κληρονόμον τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
- Ὑπὲρ τοῦ ρυθθῆναι αὐτόν τε καὶ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλήψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.²⁰

Εἶδαμε λοιπόν, ὅτι τὸ «κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι», δὲν μαρτυρεῖ ἀκουστὲς Ἱερατικές Εὐχές, ἀλλὰ μᾶλλον κοινὲς ἑκφωνες (ἀκουστὲς) Εὐχὲς διὰ Προσφωνήσεως,^{21, 22} οἱ ὁποῖες σήμερα ἀντίστοιχα λέγονται Διακονικά, Πληρωτικά, Εἰρηνικά, Δεήσεις, Αἰτήσεις, κτλ..

Τέλος, καὶ τῷ Θεῷ, δόξα πάντων ἔνεκεν.

¹⁸ Παν. Παπαδημητρίου, *Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τήν Εὐχήν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τήν Εὐχήν*, 30/10/2022.

¹⁹ Παν. Παπαδημητρίου, *Εὐχὲς τῶν Κατηχομένων (Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως, Συναπτὴ)· Πόσοι προσεύχονται παράλληλα καὶ ταυτόχρονα; Ἀναφορὲς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ περὶ Προσευχῆς στήν Λειτουργία*, α' ἔκδοσις, 22/7/2024.

²⁰ Ἀκολουθία Ἁγίου Βαπτίσματος, Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1999, σσ. 34-36.

²¹ Παν. Παπαδημητρίου, *Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, οὔτε δεήθητι οὔτε δεήθητε (Μυστικές Εὐχές)*, ὁ.π..

²² Παν. Παπαδημητρίου, *Οἱ Ὁ Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν*, ὁ.π..

Λειτουργιολογικά μας άρθρα

(διαθέσιμα εις τό *Ἀναλόγιον*²³, καὶ εις τό *Academia*²⁴):

- [ΠΠ1] Παν. Παπαδημητρίου, *Πῶς ἐτέλεσε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν «θείαν Εὐχαριστίαν» εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον, μυστικῶς ἢ εἰς ἐπήκοον;*, [PDF], [PDF], 2/12/2020. Δημοσιεύτηκε ἐπίσης στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο, 5/2/2021, ἀρ. φύλλου 2340, σ. 5.
- [ΠΠ2] Παν. Παπαδημητρίου, *Τὰ τρία Ἀμήν (Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν) εἰς τὴν μυστικὴν στιγμὴν τῆς εὐλογήσεως τοῦ Ἁγίου Ἄρτου καὶ τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου*, [PDF], [PDF], 8/11/2020 (27/10/20).
- [ΠΠ3] Παν. Παπαδημητρίου, *Διάταξις τῆς Θείας Λειτουργίας 1334, Ἁγίου Φιλοθέου*, V.480 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 23/11/2020.
- [ΠΠ4] Παν. Παπαδημητρίου, *Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 (Ἁγία Σοφία), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ*, V.135 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 22/11/2020.
- [ΠΠ5] Παν. Παπαδημητρίου, *Σύγχρονοι (Ἅγιοι) Γέροντες καὶ οἱ Μυστικὲς Εὐχές*, [PDF], [PDF], 8/2/2022. Δημοσιεύτηκε ἐπίσης στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο, 13/1/2023-27/1/2023, ἀρ. φύλλων 2431-2433.
- [ΠΠ6] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν*, [PDF], [PDF], 3/4/2022.
- [ΠΠ7] Παν. Παπαδημητρίου, *Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχὴν*, [PDF], [PDF], 30/10/2022.
- [ΠΠ8] Παν. Παπαδημητρίου, *Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως (Διακονικά)*, [PDF], [PDF], 5/12/2022.
- [ΠΠ9] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἱερατικὸν Σύλλείτουργον - σύγκρισις διατάξεων, Ἱερατικῶν, καὶ σχόλια*, [PDF], [PDF], 21/12/2022.
- [ΠΠ10] Παν. Παπαδημητρίου, *Τὸ ἀθέατον τῆς Ἁγίας Τράπεζας, στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ Ἀνατολὴν εἰς Δύση, τὴν ὥρα τῆς Ἀναφορᾶς — Τὰς θύρας, τὰς θύρας· Ποιὲς θύρες; Τὸ Ἱερόν Κιβώριον, τὰ Καταπετάσματα-Παραπετάσματα-Βῆλα, τὸ Φράγμα τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, τὸ Φράγμα τοῦ Πρεσβυτερίου (Σολέα), τὸ Σύνθρονον*, [PDF], β' ἔκδ. 23/4/2024 (α' ἔκδ. 5/2/2024). Στὴν ἐργασία αὐτὴ ἀναλύουμε ἐκτενῶς καὶ πολλὰ ἐπιμέρους σχετικὰ θέματα, π.χ.:
- Κεφ. 5^{ον}, *Ὁ διαχωρισμὸς τῶν Φύλων στὸν Ναόν*.
 - Κεφ. 18^{ον}, *Τὸ κλείσιμο τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ Ἱεροῦ (τὰ Βημόθυρα καὶ τὸ Καταπέτασμα) στὴν Θεία Λειτουργία στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος*.
 - Κεφ. 19^{ον}, *Τὸ κλείσιμο τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ Ἱεροῦ (τὰ Βημόθυρα καὶ τὸ Καταπέτασμα) στὰ Ἱερατικά τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας — Σύγκριση, σχόλια*.
 - Κεφ. 77^{ον}, 95^{ον}, *Τὸ Καταπέτασμα στὸν Ἅγιο Συμεὼν Ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης (+1429)*.
 - κλπ.
- [ΠΠ11] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ ἐξέλιξις τοῦ Καταπετάσματος (Τέμπλου, Εἰκονοστασίου, Φράγματος τοῦ Βήματος)* [Βίντεο], 30/4/2024.

²³ analogion.gr/typikon/liturgy-articles.

²⁴ independent.academia.edu/ΠΑΠΑ/Παπαδημητρίου/Liturgical.

- [ΠΠ12] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὅτι τό χαμηλό Τέμπλο κυρίως, καί ἡ ἀνοιχτή Ὠραία Πύλη, ἐμποδίζουν τόν πιστόν Λαόν νά προσευχηθεῖ, καί πόσο κακό κάνει στούς Ἱερεῖς*, [PDF], α' ἔκδοσις (v.1.1), 31-30/5/2024.
- [ΠΠ13] Παν. Παπαδημητρίου, *Εὐχές τῶν Κατηχομένων (Εὐχή διά Προσφωνήσεως, Συναπτή)· Πόσοι προσεύχονται παράλληλα καί ταυτόχρονα; Ἀναφορές Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καί περί Προσευχῆς στήν Λειτουργία*, [PDF], α' ἔκδοσις, 22/7/2024.
- [ΠΠ14] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ Διάκονος τό «Δεθῶμεν» τό λέει πρῶτα γιά τόν Ἱερέα, καί φυσικά γιά τόν Λαόν — «Τό γάρ, Δεθῶμεν, οὐ τοῖς Ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλά καί τοῖς εἰς τόν Λαόν συντελοῦσιν», Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, [PDF], α' ἔκδοσις, 22/7/2024.
- [ΠΠ15] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ Ζωοποιός Σταυρός τοῦ Χριστοῦ ἀνέκαθεν δέσποξε στό Ἱερόν Βῆμα, στήν Ἁγία Τράπεζα, καί διέλαμπε ὅταν ἦταν ἀνοιχτή ἡ Ὠραία Πύλη, τό Καταπέτασμα – Καί περί τοῦ Συνθρόνου, καί περί τῆς Ἐγκυκλίου γιά τόν Σταυρό καί τήν θέση τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ στήν Ἐκκλησία τοῦ Μητροπολίτου Περιστερίου Γρηγορίου Παπαθωμά*, [PDF] α' ἔκδοσις, 4/11/2024.
- [ΠΠ16] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ Θεολογία τοῦ Σταυροῦ μέ τόν Ἐσταυρωμένο στήν Ἁγία Τράπεζα*, [PDF], α' ἔκδοσις, 6/12/2024.
- [ΠΠ17] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ Προτεσταντική «θεολογία» καί ἡ «θεολογία» τοῦ Μητρ. Περιστερίου Γρηγορίου γιά τόν Ἐσταυρωμένο*, [PDF], 9/12/2024. Δημοσιεύτηκε στόν Ὁρθόδοξο Τύπο, 20/12/2024, ἀρ. φύλλου 2523, σσ. 1, 5, μέ τίτλο: *«Προτεσταντική ἡ «θεολογία» τοῦ Μητρ. Περιστερίου»*.
- [ΠΠ18] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἐπόμενοι τῶν Αἰρετικῶν, οἱ ἀφαιροῦντες τόν Ἐσταυρωμένον*, [PDF], Ὁρθόδοξος Τύπος, 10/1/2025, ἀρ. φύλλου 2525, σσ. 1, 4. Αναλυτικός τίτλος ἄρθρου: *«Ἐπόμενοι τῶν Λατίνων καί Προτεσταντῶν, οἱ ἀφαιροῦντες τόν Σταυρό καί τόν Ἐσταυρωμένο ἀπό τήν Ἁγία Τράπεζα»*.
- [ΠΠ19] Παν. Παπαδημητρίου, *Οἱ διάφοροι νεωτερισμοί στήν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου Οὕσης ὀψίας, τῇ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα ἑσπέρας (Ἀγάπη)*, [PDF], α' ἔκδοσις, 22/4/2025.
- [ΠΠ20] Παν. Παπαδημητρίου, *Οἱ Λατινογενεῖς Νεωτερισμοί τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καί τῆς Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως στήν Θεία Λειτουργία καί Λατρεία*, [PDF], 31/3/2025. Δημοσιεύτηκε στόν Ὁρθόδοξο Τύπο μέ τίτλο: *«Οἱ λατινογενεῖς νεωτερισμοί εἰς τήν Θείαν Λειτουργίαν καί Λατρείαν»*, ἀρ. φύλλων 2537 - 2541, 4/4/2025 - 9/5/2025.
- [ΠΠ21] Παν. Παπαδημητρίου, *Αὐθεντική Λειτουργική Παράδοση (Ἀσματικό Τυπικό, Ἀρχέγονες Διατάξεις) ἢ Ἀντικουαριανισμός (Antiquarianism)*; [PDF], 19/5/2025. Δημοσιεύτηκε στόν Ὁρθόδοξο Τύπο μέ τίτλο: *«Αὐθεντική Λειτουργική Παράδοση ἢ Ἀντικουαριανισμός (Antiquarianism);»*, ἀρ. φύλλων 2544 - 2545, 30/5/2025 - 6/6/2025.
- [ΠΠ22] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὅτι ὁ Ἱερεὺς ἀνέκαθεν ἐπεύχεται, ποιεῖ τήν Ἀνάγνωση τῶν Εὐχῶν πρὸς Ἀνατολάς - Εὐχές Γονυκλισίας Πεντηκοστῆς, Μεγάλου Ἀγιασμοῦ, Θείας Λειτουργίας, Μνημοσύνου, κλπ.* [PDF], 24/6/25. Δημοσιεύτηκε στόν Ὁρθόδοξο Τύπο μέ τίτλο: *«Ὁ Ἱερεὺς ἀνέκαθεν ἐποίει τήν Ἀνάγνωσιν τῶν Εὐχῶν πρὸς Ἀνατολάς»*, ἀρ. φύλλων 2549 - 2550, 4/7/2025 - 11/7/2025.
- [ΠΠ23] Παν. Παπαδημητρίου, *Σύγχρονες Λειτουργίες τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου*, [PDF], 20/10/25. Δημοσιεύτηκε στόν Ὁρθόδοξο Τύπο μέ τίτλο: *«Σύγχρονοι Λειτουργίαι τοῦ Ἀγ. Ἰακώβου»*, ἀρ. φύλλων 2562 - 2564, 24/10/2025 - 7/11/2025.
- [ΠΠ24] Παν. Παπαδημητρίου, *Νά δεχόμαστε, νά κατηχοῦμε καί νά βαπτίζουμε τοὺς μεταστρεφόμενους στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἢ ὄχι;* [PDF], β' ἔκδ., 8/1/2026. Ἡ α' ἔκδοσις, δημοσιεύτηκε στόν Ὁρθόδοξο

Τύπο με τίτλο: «Γά προβλήματα τών μεταστροφόμενων εἰς τήν Ὁρθοδοξίαν», ἀρ. φύλλων 2570-2571, 19/12/2025 – 26/12/2025.

[ΠΠ25] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Μνημοσύνου πρὸς τήν Ἀνατολή τελεῖται* [PDF], 15/2/2026. Δημοσιεύτηκε στὸν *Ὁρθόδοξο Τύπο*, ἀρ. φύλλων 2582 - 2585, 20/3/2026 - 10/4/2026.

[ΠΠ26] Παν. Παπαδημητρίου, *Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, οὔτε δεήθητι οὔτε δεήθητε (Μυστικές Εὐχές)*, [PDF], γ' ἔκδοσις, 15/5/2026 [β' ἔκδοσις, 28/4/2026].

[ΠΠ27] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ εἰς ἐπήκοον ἀνάγνωσις τῶν μυστικῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν τῆς Λειτουργίας ἀπὸ ἐμπειρικῆς ἀπόψεως*, β' ἔκδοσις, 7/6/2026 (α' ἔκδ., 28/5/2026).

Λειτουργιολογικά Περιληπτικά μας ἄρθρα/σημειώσεις

(διαθέσιμα εἰς τὸ *Ἀναλόγιον*²³):

1. Παν. Παπαδημητρίου, *Σταματεῖστε τοὺς Πειραματισμοὺς στὴν Θεία Λατρεία, στὴν Θεία Λειτουργία, στό Τυπικόν*, α' ἔκδοσις, 29/5/2024.
2. Παν. Παπαδημητρίου, *Ἀπάντησις στὸν π. Δανιήλ Γ. Αεράκη, γιὰ τὸ «Οὔτε μυστικά, οὔτε ψιθυριστά, οὔτε... ἀνύπαρκτα»*, α' ἔκδοσις, 11/6/2024.
3. Παν. Παπαδημητρίου, *Οἱ Αναφορὲς τῆς Θ. Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Αγίου Ιακώβου - Μία ἐρευνα γιὰ τὴν κοινὴ τους καταγωγὴ (John R. K. Fenwick, OCA 240, 1992)*, 4/10/2025.

Βιβλία μας

ΤΟ ΑΘΕΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ, ΣΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ, ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΚΑΙ ΑΠΟ ΑΝΑΤΟΛΗ ΣΕ ΔΥΣΗ, ΤΗΝ ΩΡΑ ΤΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ, Β' ἔκδοσις, 23/4/2024.

(<https://analogion.gr/katapetasma>)

ΤΥΠΙΚΟΝ ΟΡΘΟΥ ΕΝΟΡΙΩΝ, Α' ἔκδοσις, Ἀθῶς, 2008, ISBN 978-960-6677-37-3.

(<https://analogion.gr/typikon/toe>)

ΤΥΠΙΚΟΝ ΕΝΟΡΙΩΝ Τόμος Α' – Ὁρθρος καθημερινῶν ἐὰν τύχει Ἅγιος μὴ ἑορταζόμενος, Γ' ἔκδοσις, 2022, ISBN 978-618-84650-4-6.

(<https://analogion.gr/typikon/enorion>)

ΤΥΠΙΚΟΝ ΕΝΟΡΙΩΝ, Τόμος Β' – Ὁρθρος καθημερινῶν ἐὰν τύχει Ἅγιος ἑορταζόμενος, Β' ἔκδοσις, 2022, ISBN 978-618-84650-1-5.

(<https://analogion.gr/typikon/enorion>)

Ο ΓΕΡΩΝ ΕΥΔΟΚΙΜΟΣ ΜΟΝΑΣΤΕΡΛΗΣ, Δ' ἔκδοσις, 2022, ISBN: 978-618-84650-2-2.

(<https://analogion.gr/gerontas-evdokimos>)

Οἱ Κοινές Εὐχές στόν Ἅγιο Ἰουστῖνο τόν Φιλόσοφο

Τῷ Θεῷ, δόξα πάντων ἕνεκεν